

Мирослава Іваник

Спадок Бадені: шанс на порятунок

E:\irbiswrk\Україна\art_22797_5_1

Палац Бадені - без сумніву, одна з найвідоміших і найцікавіших пам'яток Буська. Нині він схований за великими залізними воротами, що залишились у спадок від військових, які господарювали тут кілька десятків років. Попри складну історію, двохсотрічна будівля і сьогодні зберігає сліди давньої розкоші. На відміну від багатьох інших замків та палаців Галичини, вона у порівняно доброму стані, а в інтер'єрах частково збереглася ліпнина та стара столярка. Палац

Мієрів-Бадені, що в центрі Буська, пов'язаний з історією не лише України, а й Австрії, Польщі і навіть Швеції. Сьогодні будівля стоїть без фрагмента даху, частково знищена вандалами, але з надією на порятунок.

<https://www.chasipodii.net/article/22797/>

E:\irbiswrk\Україна\art_22797_5_1

Палац Бадені - без сумніву, одна з найвідоміших і найцікавіших пам'яток Буська. Нині він схований за великими залізними воротами, що залишились у спадок від військових, які господарювали тут кілька десятків років. Попри складну історію, двохсотрічна будівля і сьогодні зберігає сліди давньої розкоші.

На відміну від багатьох інших замків та палаців Галичини, вона у порівняно доброму стані, а в інтер'єрах частково збереглася ліпнина та стара

столярка.

Тут гостили цесаря й австрійську військову гичку, проводили гучні святкування і не одну політичну нараду. Завдяки родинам колишніх власників, палац Мієрів-Бадені, що в центрі Буська, пов'язаний з історією не лише України, а й Австрії, Польщі і навіть Швеції. Сьогодні будівля стоїть без фрагмента даху, частково знищена вандалами, але з надією на порятунок.

Палац намісника Галичини

«До появи цього палацу на його місці був інший - дерев'яний, що датувався кінцем XVII сторіччя. А в часи Київської Русі тут була частина давньоруського городища. Тож історія місця дуже цікава», - розповідає дослідник історії палацу, доцент ЛНУ ім. Івана Франка Іван Ціхоцький.

Нинішній палац побудували у 1810-му, й протягом 70 років він був резиденцією родини Мієрів, що також мали маєтки у Радехові та Кам'янці-Буській (тоді - Кам'янка Струмилова).

За описом 1830-х років, спершу це була одноповерхова будівля під гонтовим дахом із металевими ринвами по периметру і трьома цегляними коминами. В середині були великі сіни, 4 житлові кімнати з великими двійними вікнами на 16 чверткових тафель і залізними пічками для обігріву, кухнею, залом, покоєм креденсовим, спіжарнею (коморою, - ред.), ганком і двома склеповими мурованими пивницями. Над ганком був окремий покоїк на два вікна, а над ним - лігня альтанка з дубових дощок.

«До середини ХІХ ст. споруда залишалася одноповерховою. Той палац, що бачимо зараз, - наслідок перебудови 1870-х», - розповідає дослідник. Каже, за майже 150 років будівля не зазнала сильних змін і цілком зберегла свої пропорції та акценти.

Інформація про те, коли маєток перейшов у власність графа Бадені як спадок від родини Мієрів, різняться у різних історичних джерелах. Правдоподібно, це трапилося 1880 року.

«Найвідоміший власник палацу - Казимир Фелікс Бадені, прем'єр-міністр Австро-Угорщини, намісник Галичини та постійний депутат Галицького сейму. Після відставки у 1895 році й до моменту своєї смерті у 1909 році він постійно мешкав у Буську, - розповідає Іван Ціхоцький. - Цікаво, що за радянських часів Бадені був демонізованою постаттю через так звані «баденівські вибори» на Галичині. Але не все, що про нього розповідали, правда. Насправді він намагався зробити багато і для українців, і для поляків. Вже сучасні дослідження аналізують його постать зовсім по-іншому».

Останньою власницею була невістка Казимира Бадені - шведська аристократка Аліція Бадені. Після смерті чоловіка у 1916 році вона одружилася з Каролом Габсбургом і разом із ним постійно проживала у Живці (Польща). З початку 1920-х і до 1939 року палац у Буську був лігньою резиденцією родини Бадені.

Цікаво, що попри не одну збережену світлину зовнішнього вигляду маєтку, сьогодні ми не знаємо, як виглядали його інтер'єри перед Другою світовою війною. Принаймні, наразі історики не відшукали жодної фотографії.

«На жаль, з меблів, картин, посуду, які були в палаці, не вціліло нічого: дещо розграбували місцеві мешканці, решту - «визволителі». Ми дуже сподіваємося, що щось, можливо, збереглось у львівських музеях. Зараз досліджуємо цю тему», - каже Іван Ціхоцький. Після націоналізації з 1953-го до 2005 років тут містилися різні військові формування. З 1961 року в палаці дислокувалася військова частина стратегічного зв'язку, 2004 року її було розформовано. З 2009-го приміщення палацу перебувало на балансі Міністерства внутрішніх справ України і його фактично не використовували. У 2009 році МВС планувало зробити в ньому пункт для нелегальних мігрантів, але через сильний спротив з боку громадськості проект так і не було реалізовано.

Велика пожежа і небайдужа громадськість

Уже тоді фактично палац «без господаря» почав руйнуватися на очах. Під час спільного обстеження будівлі 2012 року представники громадськості та влади визнали його незадовільний стан: протікання даху, замокання і вилущування цегляного муру, ушкодження і розкрадання предметів інтер'єру.

Реальний шанс на порятунок палац отримав 2016 року. Після десятиріч у руках військових та міліції три роки тому його передали у комунальну власність міста Буськ. Як це часто буває - гучно, з обіцянками та надіями. Під час передачі палацу всі сторони

декларували готовність створити тут туристичний об'єкт. Щоправда, насправді протягом останніх трьох років стан будівлі лише погіршувався.

На початку листопада 2016 року в палаці сталася пожежа: у місті кажуть, через необережність підлітків, які проводили тут вільний час, спалахнуло горище - згоріла частина даху.

Наслідки тієї пожежі не ліквідували й досі - якщо піднятися на горище, через дах видно небо. У дощові дні відсутність крівлі є справжньою проблемою, тут замокають перекриття та стіни. З кожним роком вартість порятунку палацу - що, до речі, є пам'яткою архітектури - стає дедалі більшою. У міській раді гроші на дах вже давно пообіцяли. Більше того, закладають у бюджеті їх уже три роки поспіль, однак до робіт справа не доходить - підрядник так і не береться за роботу.

«Будівля без даху не має жодних перспектив. Вона просто нещадно руйнується. Якщо дах не замінити ще цього року, не залишиться жодного шансу на повне відновлення», - каже Андрій Кіпран. Пан Андрій народився у Буську, а минулого року став одним з ідейників створення ініціативи щодо порятунку палацу.

Власне, з ініціативи громади з минулого року палац закритий для несподіваних відвідувачів. За ошатними старими дерев'яними дверима маєтку тепер ховаються ще одні - великі і металеві. Ці двері зовсім не пасують до витонченого палацу, однак саме вони в останні місяці стали його надійною охороною. Ключі від масивних дверей зберігаються у міській раді, а потрапити всередину можна лише за попередньої домовленості. Металевими дверима та ґратами на вікнах першого поверху будівлю фактично захистили від мародерів, які за останні роки знищили автентичну столярку, відбили частину оригінальної ліпнини і влаштували у палаці кілька пожеж.

Водночас, уже півроку щосуботи палац відчиняє свої двері волонтерам.

«Першу толоку ми провели третього листопада. Відтоді збираємося щосуботи. До нас приєднуються учасники товариства «Бужани», пластуни і багато місцевих дітей та підлітків. Їм усе дуже цікаво. На сьогодні палац повністю прибраний - від горища до підвалів. Впорядковано також територію», - розповів Андрій Кіпран.

Масштабне прибирання принесло і свої несподіванки. Завдяки знахідці, яку виявили у квітні під час розчищення підвалів, тепер частково можна буде відтворити вигляд інтер'єрів палацу.

«У нижніх пластах розкопу вдалося натрапити на старе будівельне сміття початку ХХ сторіччя, серед якого було багато фрагментів пічного кахлю та настінної керамічної плитки. Усі речі датовані кінцем ХІХ - початком ХХ сторіччя. І тепер ми точно знаємо, як виглядали печі, каміни, кухня і ванні кімнати у палацовому комплексі. Розкопувати підвали плануємо вже після свят», - повідомила у себе на Facebook-сторінці ініціативна група.

І це - не єдина приємна несподіванка останнього місяця. Нещодавно один з мешканців Буська повернув до палацу реліквії, які вважали безнадійно втраченими. Йдеться про ковані елементи в'їзної брами, демонтованої радянськими військовими у 1985 році, і про 8 секцій литих перил зі сходової клітки холу палацу, котрі зрзали шукачі металу у період 2007-2009 рр.

За концепцією ініціативи з порятунку палацу, у майбутньому будівлю варто перетворити на туристичний об'єкт.

«Ми бачимо палац, передусім, як туристичний об'єкт. Це міг би бути музейно-просвітницький центр, цікавий як місцевій громаді, так і туристам», - каже Андрій Кіпран.

Однак, для цього спершу треба чимало вкласти у реставрацію. Таких грошей у місцевому бюджеті, очевидно, не буде, адже йдеться про десятки мільйонів гривень, щонайменше. На жаль, виправдані сумніви є і щодо фінансової участі у порятунку палацу обласної влади. Щорічні бюджети на реставрацію на Львівщині зовсім невеликі, об'єктів, що потребують уваги, чимало, а буський палац не на балансі області. Тож сподіватися громаді доводиться на інвестиційні чи грантові гроші. А передусім - на увагу до палацу та посильну допомогу у його дослідженні та відновленні.